

נוער השוליים- אתגר לקציני צה"ל

כוללנית ובלתי-סלקטיבית, ותביעה כוללת, בלתי-סלקטיבית ושאינה מתפשרת.

משטר חיים כזה מחייב את הצבא להתמודד עם הערכים המקור-בלים היום בחברה האזרחית אשר אינם עולים בקנה אחד איתו. אני מתקומם נגד הטענה, כאילו הצבא הוא בבואה של החברה, ולכן אינו יכול להתמודד עם התהליכים המאפיינים אותה. יש בצבא מסגרת ותנאים המאפשרים בהחלט להנהיג בו משטר ונורמות אחרות, אם רק חושבים שהנהגת משטר כזה חשובה להשגת מטרותיו של הצבא ושווה את המאמץ שיושקע בה; והבעיה אינה של יכולת אלא של הערכת החשיבות והנכונות למאמץ. בסופו של דבר אני חושב שהנהגת משטר חיים כזה תעשה את הצבא לצבא טוב יותר, את המפקדים והחיילים לטובים יותר, ואין הצבא צריך ורשאי להתחמק מהתמודדות כזאת! אם מרפסות תל אביב מלאות משחקי קלפים בערבים, אין זו סיבה שבצבא ישחקו בקלפים. אם "בחברה" מרמים, משקרים, גונבים — עדיין לא מתחייב מכך שדברים כאלה חייבים לקרות גם בצבא. אם בחברה האזרחית יש ראוי-תנות — אין זה הכרחי שבצבא יחזקו אותה. אולי להיפך — הצבא צריך לשמש דוגמה הפוכה, דווקא מפני שמגיעים אליו אנשי החובה והמילואים, והם יכולים לראות שהדברים אינם חייבים להתנהל כפי שהם מתנהלים בחברה האזרחית.

יש לצבא סמכות וכלים לכפות את פקודותיו, ובאמצעותם את סולם הערכים שיציב לעצמו. אין זאת אומרת שהדבר פשוט; צריך לשם כך, להתמודד עם השקפות עולם מתירניות, להציב להן אלטרנטיבות ולחנך לאורן. ולחנך פרושו קודם כל להאמין בהן ולהתנהג בהתאם להן.

* * *

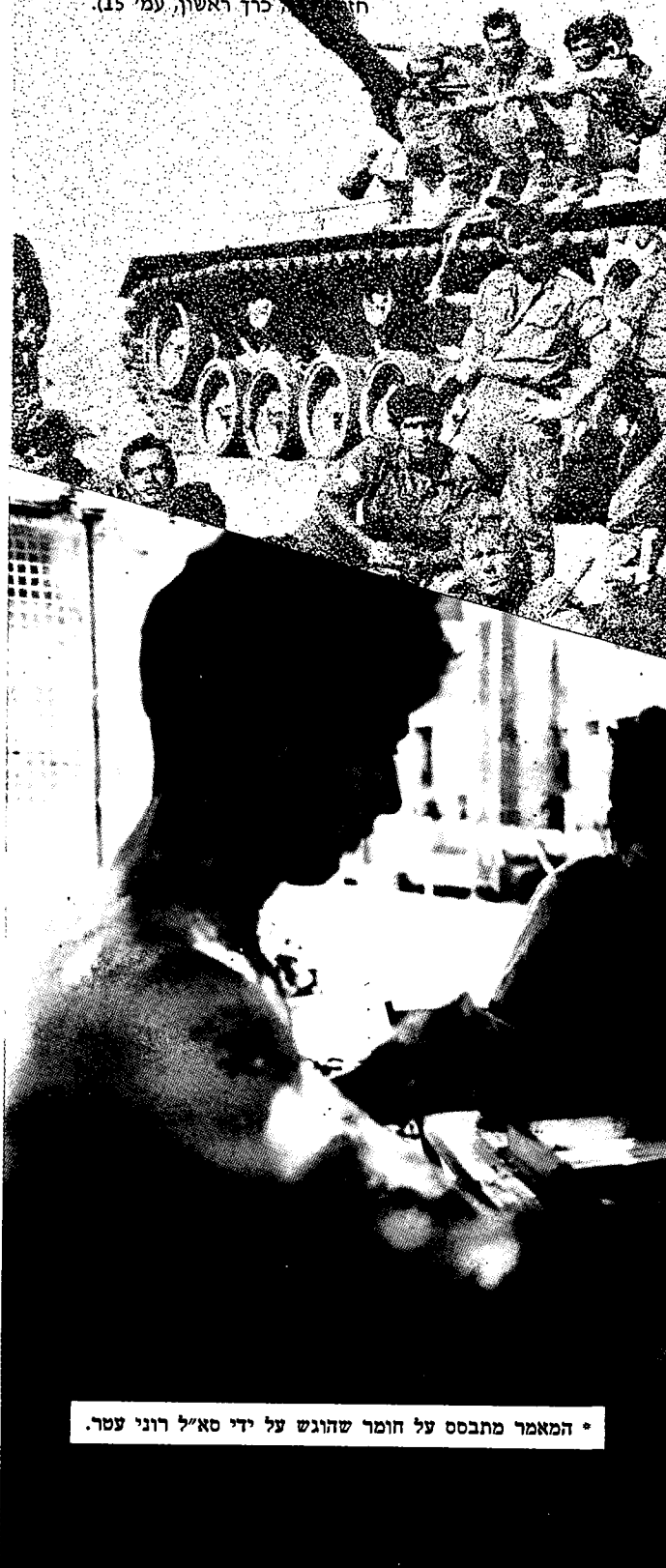
"להתנהג" מביא אותי לסיים בעניין הדוגמה האישית. אנו דנים על הדוגמה האישית בהתייחסות לשכבות הפיקוד הנמוכות דווקא. אני חושב שהבעיה שלנו אינה מתחילה בשכבות הפיקוד הנמוכות, אלא דווקא בשכבות הבכירות. אי-אפשר לבוא בטענות לדוגמה האישית שנותנים מ"כים, מ"מים ומ"פים בהיעדר דוגמה אישית של מפקדים בכירים — בין אם זה במלחמה ובין בהתנהגות יום-יומית: יחסי אנוש, קולגיאיות, יושר (integrity), צניעות, התנהגות מוסרית, ודפוסי התנהגות נוספים רבים, וכמו כן כל מה שקשור בהתנהגות לפי הדפוסים המחייבים בצבא — פקודות קבע, נוהלי עבודה, תורנויות וכד'. הדוגמה האישית בהתנהגות כשלעצמה אינה מספיקה; צריכה להשלים אותה תביעה אישית להתנהגות כזאת מאחרים, תוך שימוש בסמכות שמקנה המעמד בהירארכיה הצבאית. נקודת הכובד היא בראש הפירמידה ההירארכית; ואם שם לא תיתפסנה נורמות כמחייבות, ואם שם לא תוכר חשיבותם של ערכים, אין לצפות שהדברים יתגשמו או ייתפסו כמחייבים מן הקודקוד ומטה. צבא, התובע מאגשיו את הקרבן העליון במלחמה, יכול ורשאי לתבוע מהם ויתורים קלים יותר בחיי היום-יום והשגרה, כדי שישגי באופן טוב יותר את מטרותיו במלחמה.

על שלושה דברים צווה אדם מישראל שיהרג ואל יעבור; אולם "בשעת השמד" — דהיינו בעיצומו של מאבק — "אפילו על ערקתא דמסאנא"*. הבה נכיר בכך, שהשעה היא "שעת שמד", ואנו עומדים ונאבקים על גורלה, עתידה ועצם קיומה של המדינה כמכשיר הבא להבטיח את המשך קיומו של העם; ועלינו לחיות ולוותר כך, שנהיה ראויים לזמנים בהם אנו חיים, ולא להסס לתבוע זאת גם מהסובבים אותנו.

* שרוד נעל — דבר פעוט, קל ערך.

"לצבא המסורתי לא ראו שום תפקיד מלבד תפקיד מלחמתי, אם כי אני בטוח שלצבא אנו יש יעדים חיוניים. על צבא הגנה ראל להיות אחד מהכוחות הראשיים בעזרים דמות האומה, ומהתכנים אבק האדם של העולים המתכנסים מכל קצת התבל ומכל תרבויות אבות בכור המסורת של המולדת המתחדשת".

(דוד בן-גוריון, נאום לראות חבאות, 1949, חזון, כרך ראשון, עמ' 15).

* המאמר מתבסס על חומר שהוגש על ידי סא"ל רוני עטר.

ידיעות אודות פעולות שוד, אונס וסמים בהן מעורבים לאחר-הונה יותר ויותר בני נוער, מתקבלות זה-כבר על ידנו במידה לא מועטה של שוויון-נפש, הנובע, ככל הנראה, דווקא משכיח-חותן הגדלה והולכת של תופעות אלה. יש מאתנו הפוטרים עצמם באנחה: "לאן עוד נגיע?!" ויש — המנערים חוצנם מתופעות אלה, בתלותם את הקולר ברשויות השונות, אשר להערכתם אינן עושות די לתיקון המצב. ביני לביני מחמיר המצב והולך. עניינה של כתבה זו לעורר את השאלה: האמנם לא הגיעה העת להחליף אנחה ביוזמה, וביקורת — במעשה, ולהירתם שכס-אחד להתמודדות עם בעיית נוער השוליים מתוך תפיסתה כאתגר.

כדגם אפשרי אשר סביבו עשויים להתלכד קציני צה"ל מתוך תחושת עניין ואתגר מוצגת בזה תכנית "הפעלת קציני צה"ל כחונכים לנוער השוליים", אותה מציע אחד מקציני צה"ל, אשר בעצמו צמח משכבת המצוקה, ומתוך-כך היטיב להכיר ביסוד החיובי הרב של כוח אדם הטמון בנוער זה עבור צה"ל ומדינת ישראל, ובאפשרויות להוצאת פוטנציאל זה מהכוח אל הפועל.

"נוער השוליים"¹ הינו בעיקרו תוצר אוכלוסיית המצוקה, ומהווה חלק מבעיית הפער החברתי בישראל. קודם לכל ניסיון להצביע על דרך מוצא כלשהי לבעיה הנדונה, מן הדין לציין, ולו בעיקרי דברים, את מאפייניה של המצוקה, היקפה ותולדותיה.

קווים לאופיה של אוכלוסיית המצוקה ולהיקפה

המושג "מצוקה" לא ניתן להגדרה אוניברסלית חד-משמעית, שכן זה מקבל את משמעותו המיוחדת בהתאם לתנאים המיוחדים של כל חברה ותקופה, ובהתאם למצב המיוחד של כל קבוצה ויחידה. "ועדת ראש-הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה"² כיוונה את תשומת ליבה לאוכלוסיית יעד של ילדים ובני נוער (ומשפחותיהם) "החיים במצב של מצוקה, משום שהם חסרי תנאים הנחשבים חיוניים לקיום הוגן לפי אמות מידה המקובלות בחברה הישראלית של שנות ה-70". הוועדה הגיעה לכלל הערכה לפיה צפיפות דיור של שלוש נפשות ומעלה לחדר, השכלת ראש משפחה שאינה עולה על שבע שנות לימוד, ורמת הכנסה של למטה מ-75 ל"י לחודש לגפש (שנת 1969) — יש בהן כדי להצביע על מצוקה משפחתית.³ המצויים במצוקה מאופיינים בשליטתם המוגבלת במשאבים חומריים ולא-חומריים בהשוואה לקבוצות אחרות בחברה, וביצוגם הגדול בתופעות שליליות כגון: עבריינות, זנות ופשע-אלים; לעומת זאת קטן יצוגם בתופעות הרצויות לחברה כגון: לימוד גבוה, קצונה בצה"ל וכיו"ב.

מספר הילדים שבמשפחות המצוקה הגיע בזמנו לכ-160,000, כשבתוכם נמנו 92—94 אחוז עם משפחות שארץ מוצאן אסיה

1. "נוער השוליים" יכונן להלן בני נוער עד גיל 18, אשר עקב תנאי מצוקה אינם לומדים ואינם עובדים (או לפחות אינם לומדים), ואשר כתוצאה מכך רובצת לפיתחם סכנת הידרדרות לשולי החברה ולעולם הפשע.
2. ועדה זו, החלה בפעולתה באפריל 1971, וישבה על מדוכת "נוער המצוקה" משך כשנתיים ימים. ממצאי הוועדה, מסקנותיה והמלצותיה סוכמו בדו"ח אשר מתוכו מצוטטת האבחנה דלהלן.
3. "מצוקה דו-ממדית" מכונה מצוקה בה חוברים יחד האינדקסורים הראשונים, וכ"מצוקה תלת-ממדית" — זו החוברים בה כל ה- שלושה גם יחד.

זמנים, וליצור בהם נכונות ומוטיבציה להמשיך לימודים במרכזי הכשרה קדם-צבאית. כיום פועל צה"ל בלמעלה מ-20 מרכזי הכשרה בעלי קשת מגוונת של מקצועות לימוד. במרכזים אלה, הפרוסים ברחבי כל הארץ, רוכשים מאות נערים מקצוע, אשר בו הם מועסקים עם גיוסם לצה"ל.⁶

כמו-כן מפעיל צה"ל במחנותיו בתי ספר תעשייתיים במקצועות: מכונאות-רכב, מבונאות-מטוסים, אפסנאות-טכנית ועוד. מאות בני נוער חובשים את ספסלי בתי ספר אלה, כשרובם נמנים עם משפחות המצוקה.

יש לציין את מקומו המיוחד של הגדנ"ע במסגרת פעילות זו. מדריכי הגדנ"ע נוטלים חלק בהכוונת נוער השוליים הנמצא בקבוצות עבודה, בבתי ספר תעשייתיים, במפעלים ובסדנאות צה"ל. הגדנ"ע מטפל אף ב"חבורות-רחוב" של נערים במצוקה המנותקים ממסגרות חברתיות ולימודיות. פעילות זו נערכת בעיירות פיתוח, ומקיפה כיום כמה עשרות חבורות המונות יחד מאות נערים. מדריכי הגדנ"ע מנסים לשלב נערים אלה במסגרות שונות של לימוד ועבודה, במטרה למנוע את הידרדרותם לעולם הפשע, ולהביאם לכלל גיוס בבוא העת.

כתוספת לשורת הפעילויות האמורות וכהשלמתן מוצעת בזה תכנית החונכות, לא רק בשל היותה מכשיר יעיל כשלעצמו להתמודדות עם בעיית נוער השוליים, אלא אף מהטעם שזו עשויה לשמש מנוף ואמצעי-עזר להצלחתן של כל יתר הפעילות הנעשות בנדון.

קציני צה"ל כחונכים לנוער השוליים

תכנית הפעלת קציני צה"ל כחונכים לנוער השוליים מוצגת בזה כתכנית משלימה לפרויקט פר"ח — מפעל החונכות של סטודנטים לתלמידים טעוני טיפוח.⁷ שתי התכניות מבוססות על ההכרה בצורך הלאומי להתמודד עם בעיית התלמידים טעוני הטיפול ובני נוער השוליים, ועל ההערכה לפיה הטיפול האינדיבידואלי הינו אחד האמצעים האפקטיביים ביותר לקידום של אלה. כיוון שהחונכות האישית מבוססת על קשר של אחד לאחד (חונך-נחנך) מחייב היקף הבעיה היררתמות אלפי חונכים. המפעל הסטודנטיאלי שואב את כוחו מאוכלוסייה המונה מעל 50,000 סטודנטים, ומטפל בתלמידי בתי הספר בגילים 11—14. התכנית המשלימה יכולה לשאוב את כוחה מהפוטנציאל של אלפי קצינים בבסיסים עורפיים, ולטפל בשכבת הגיל 15—17. מידת סיכויי הצלחתה של תכנית זו עשויים לגבור לנוכח העובדה, כי קצינים רבים משרתים בבסיסים עורפיים פרקי זמן ממושכים למדי, גורם העשוי לאפשר להם ללוות נער בפעולת חונכות משך שנה או שנתיים, בפרט כאשר תנאי השירות מאפשרים להם למצוא את הזמן המוערי הנדרש לצורך זה.

בפר"ח מבוססת החונכות על קשר אישי וממושך (כשנה-שנתיים) בין סטודנט חונך אחד לתלמיד טעון-טיפוח אחד המאומץ על ידו. במידה שההתקשרות מצליחה מתחיל הילד לראות בחונך גורם המתעניין בו באופן אישי, גורם המוכן

6. על מודל לקליטת נוער השוליים בנח"ל ובחיל החימוש ראה מאמרו של רס"ן (מיל') גבי ויסמן ב"מערכות" 260 (ינואר 1978) עמ' 46—47.

7. "טעון-טיפוח" מוגדר בפר"ח תלמיד הסובל מפער ניכר בין יכולתו לבין הישגיו ותיפקודו בבית הספר.

או אפריקה. הפער החברתי בא לידי ביטוי משמעותי ביותר בשדה החינוך, אשר בו נמצא כי אחוז התלמידים מבני עדות המזרח בבתי הספר היסודיים הוא כ-55, בתיכון — כ-40, ואילו באוניברסיטה אין אלה מהווים אלא כ-15 אחוז מכלל הסטודנטים. במחקר שנערך זה-לא-כבר מתברר כי כ-5000 נערים עוזבים בכל שנה מסגרות כמו הכשרה מקצועית, חינוך ותע-סוקה, ואינם נקלטים שוב בכל מסגרת אלטרנטיבית. כעבור זמן מצטרפים אלה לנוער המנותק, שאינו לומד ואינו עובד, אשר היקפו נאמד כיום בין 18 ל-25 אלף.⁴

הינתקות זו ממסגרות חברתיות עלולה במקרים רבים להוות תחילתה של דרך, שהמשכה התחברות לקבוצות שוליות ועבר-ייניות, וסופה — אורח חיים של פשיעה או של אבטלה והיזקקות לשירותי סעד. מכאן אחד הגורמים המרכזיים לעלייה התלולה בהיקף עבריינות הנוער ברחבי הארץ כולה, ובפרט במחוז תל-אביב, אשר בו הגיע שיעור העלייה בשמונת החודשים הראשונים של שנה זו (1978) לכלל כ-25 אחוז.

על רקע מצב זה מאבד צה"ל מדי שנה בשנה רבים מבני נוער השוליים; מהם אשר אינם מגיעים כלל וכלל לכדי גיוס בגין עברם הפלילי; מהם הנפלים מהמסגרת הצבאית לאחר תקופת שירות קצרה, בעקבות אי הסתגלותם לתנאי הצבא ולמשמעת הנהוגה בו; ומהם המחלקים את נטל שנות שירותם בין יחידותיהם לבין כותלי הכלא הצבאי, ובכך יוצא שכר גיוסם בהפסד הנגרם לצה"ל, הן בשל הנזק הגלוי אותו הם גורמים למערכת הביטחון, והן בשל השפעתם המזיקה על חיילי היחידות השונות אשר עמן הם נמנים.

הפסד זה בכוח אדם, אשר כה חיוני לצה"ל, אינו משקף את מלוא חומרת הבעיה. יש לזכור כי רבים מקרב בני נוער השוליים המצליחים להשתלב במסגרת הצבאית הינם בעלי השכלה ירודה למדי וחסרי מיומנות מקצועית — גורם אשר בעטיו אין צה"ל יכול לנצלם אלא במידה מועטה.

מיצוי הפוטנציאל של נוער השוליים הינו ללא ספק מעניינו הישיר של צה"ל, בעיקר לנוכח הידלדלותה של המדינה מבחינת משאבי כוח אדם, שמקורה במיעוט העלייה ובשיעור הנמוך של הילודה. מה עושה אפוא צה"ל לפתרונו של בעיה חמורה זו?

תרומתו של צה"ל לקידום נוער השוליים

צה"ל מעולם לא עמד מנגד לבעיית נוער השוליים וצמצום הפער החברתי בישראל. ואכן, אף כיום נוטל צה"ל חלק בקידום של בני נוער השוליים במסגרת קבוצות עבודה, בתי ספר תעשייתיים, מרכזים להכשרה מקצועית קדם-צבאית וחבורות-רחוב.

בשיתוף עם משרד העבודה מטפל צה"ל במסגרת "קבוצות עבודה" במאות נערים בני 15—17 שאינם לומדים ואינם עובדים. הללו נקלטים כחניכים בסדנאות הצבא,⁵ מקומות בהם מנסה צה"ל להקנות להם הרגלי עבודה ועמידה בלוח

4. ממצאים אלה מועלים עליידי יאיר קוטלר באחת מכתבותיו אודות "עבריינים צעירים: נעורים במלכודת" ("מעריב" 17.11.78), מתוך עבודת מחקר שערך ד"ר דוד דרי מהצוות למדיניות חברתית ליד סגן ראש הממשלה.

5. ברו"ח "ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה" (נספח 10 עמ' 22—23) מצויינת מסגרת תעסוקתית זו לשבח כדוגמה מאלפת למה שניתן לעשות לשיפור מצבו של נוער השוליים.

לשמוע את בעיותיו, לסייע לו בלימודים, לייצץ לו ולדרבנו להתקדם. בדרך זו עשוי קשר מיוחד זה להיות גורם מכריע בהעלאת המוטיבציה של הילד בלימודים, בהעלאת רמתו, ומי צוי יכולתו לתפקד בחברה בכלל ובצה"ל בפרט. מימוש רעיון החונכות כמפעל לאומי החל בשנת 1973 בפעולת חונכות התנדבותית במכון ויצמן. כיום, לאחר שנתיים של הפעלה מקומית ושלוש שנים של הפעלה ארצית, משתתפים בפרוייקט החונכות הארצי אלפי סטודנטים⁸ משבעה מוסדות השכלה גבוהה.

ביסוד התכנית "הפעלת קציני צה"ל כחונכים לנוער שוליים" קבועה ההכרה כי שכבת הגיל של בני 15—17 מתאימה במיוחד לאימוץ על ידי צה"ל בהוותה חלק מהעתודה שלו. קשר חונכות זה עשוי להגדיל את הסיכוי להשתלבות נאותה במסגרת צה"ל שכן, השפעתו של הקצין החונך על הנער עשויה להיות משמעותית, לנוכח המעמד הגבוה של קציני צה"ל בקרב הציבור בכלל ובקרב נוער השוליים בפרט.

לפי תכנית זו תתבטא תרומתו של הקצין החונך בפעולות הבאות:

- * מתן עידוד נפשי, לנוכח העובדה כי נוער השוליים סובל ממצב של כישלון מתמיד, אשר ממנו מתקשה הוא להתחלץ.
- * הדרכה והכוונה לבחירת דרך, שתאפשר לו רכישת השכלה ומקצוע.
- * מתן סיוע בלימודים — במידה שהנער משתלב במסגרת כלשהי לרכישת השכלה ומקצוע.
- * קשר החונכות לא יתבצע בצורה מחייבת ומסגרתית, אלא בפגישות אשר ייערכו אחת לשבוע (בממוצע) במועד ובמקום אשר ייראו לקצין.

במסגרת פעילות הסטודנטים מתקיימות הפגישות הראשונות בבית הילד. הפגישה בבית הילד מאפשרת לחונך היכרות עם הרקע המשפחתי והסביבתי של הנער; מצד שני בואו של הילד אל החונך תורם להיכרותו של זה עם סביבה חדשה השונה מזו בה גדל. מומלץ, לפיכך, שגם במסגרת פגישותיו של הקצין עם הנער ייעשה מאמץ לבקר בבית הנער ולהכיר את סביבתו. ניהול שיחה משותפת ויצירת מוטיבציה לקידומו של הנער יהיו את עיקר פעילותו של הקצין, אשר אופיה יהיה נתון לשיקולו האישי. עם זאת יוכל הקצין להיעזר ברכוזים שניהלו את המפעל כולו, ולהיוועץ בגורמים מקצועיים שיעמדו לרשות החונכים.

בשל הזמן המצומצם יחסית, אותו עתיד הקצין החונך להקדיש לנוער, והצורך בהפקת תועלת מקסימלית מקיום הפעולה, לא יבחרו כחניכים המקרים הקשים מקרב שכבת נוער השוליים אלא אותם נערים, השרויים על הגבול בין הידרדרות לבין אפשרות השתלבות במסגרת של עבודה ולימודים, ואשר דחיפה, עידוד וקשר אישי עם החונך עשויים להיות עבורם גורם מניע להתקדמות ממשית, ולתיפקוד בצה"ל ובחברה.

פעולת החונכים תנוהל על ידי רכוזים, אשר כל אחד מהם יהיה אחראי על קבוצה בת כ-30 נערים. רצוי שרכוזים אלה יהיו מדריכים הפועלים כבר כיום בקרב נוער זה, או קצינים העוס-

קים בחינוך ובהדרכה. הרכוזים יאתרו את הנערים, שפעולת החונכות עשויה לסייע להם, וייצרו את הקשר הראשוני בין הנער לחונך. לאחר יצירת הקשר הראשוני יעסקו הרכוזים במתן סיוע שוטף לחונכים, כגון אספקת מידע ממנהלת המפעל אודות גורמים היכולים לסייע בקידומו של הנער, או יצירת קשר מחודש עם נער שהקשר עמו נותק. כמו כן יקבלו הרכוזים מהחונכים דיווח תקופתי על תוצאות פעולתם. במיוחד יפעלו הרכוזים והחונכים לדרבן את הנער להשתלבות בפעילויות קיימות של גורמים אחרים, ויפגו אותו למוסדות שיכולים לסייע בידו. הרכוזים ידווחו למנהלת המפעל על ההשפעה הכוללת של פעולת החונכות ותרומתה לקידומו של הנער, אם באופן ישיר ואם באופן עקיף, בהיותה משלימה לטיפול אחר בו זוכה הנער מנורמים שונים.

לנוכח המגמה לצמצם את הצד הארגוני של המפעל, מצד אחד, ולהפקיד את הטיפול המנהלי בידי גורמים הקרובים ככל האפשר לנושא הנדון, מן הצד האחר, נראה כי על מפקדת קצין-חינוך ראשי ליטול תחת חסותה את פרויקט החונכות. בתוקף זה מוצע כי המערכת החינוכית הצבאית תהא מופקדת על ניסוי המפעל והרצתו בשלביו הראשוניים (באופן דומה לתפקיד שמילא מכון ויצמן במפעל פר"ח) ועל ריכוז פעולותיו ותיאומן לכש-יתרחב.

להלן מספר נקודות הקשורות בתכנית הרצתו של המפעל הניסויי:

- * על מפעל החונכות לכלול בשלב ההתחלתי אוכלוסית קצינים בהיקף אשר יהיה מספיק גדול כדי לשקף את הבעיות הסבוכות הקשורות בהפעלה המונית של קצינים, ועם זאת מספיק מצומצם כדי לאפשר את הפעלתו המידית של הניסיון לצורך לימוד לקחים לקראת הפעלה כוללת.
- * לאור האמור לעיל נראה כי המפעל הניסויי יוכל להתחיל במחנה מטכ"ל, באופן שיקיף כמה מאות קצינים וכמספרם נערים מפרברי תל-אביב ומשכונות העוני שלה. לאחר שיגובשו פרטי הפעלתו של המפעל הניסויי יעובד חוזר מקיף על מפעל החונכות, מטרותיו ושלבי הפעלתו, אשר יופץ בין כל קציני צה"ל.
- * במפעל הניסויי תתבצע פעולת דיווח נרחבת יותר מאשר במפעל הכולל, לצורך לימוד לקחים ותכנון המפעל המקיף.

מחקר הערכה על פר"ח, בו הוחל השנה, מלמד ששביעות הרצון מפרוייקט החונכות רבה מאוד מצד כל הגורמים המעורבים (הילדים, החונכים, הורים ומורים), והשפעתו מורגשת בתחומים רבים ושונים. המורים הדגישו עלייה בביטחון העצמי של הנחנך ושיפור בהישגיו בלימודים. כן מתברר כי תלמידים שיש להם חונך נוטים ליתר מעורבות בפעילות שמחוץ לשעות הלימודים (כמו חברות בתנועות נוער, השתתפות בחוגים וכיו"ב).

אין אמנם ערובה להצלחתו של מפעל זה בצה"ל, אולם בשים לב להצלחה בה זכה פר"ח כפרוייקט חונכות ארצי, יש יסוד לקוות שאף בצה"ל יוכתר מפעל זה בהצלחה דומה. הצטרפותם של אלפי קצינים לאלפי סטודנטים הפועלים זה-כבר בפר"ח עשויה להרחיב את המפעל המבורך הזה באורח משמעותי ול-העמידו על רבבות — גורם אשר יבטיח, כי גם הצלחה חלקית תביא לקידומם של אלפי ילדים ובני נוער, לטובת צה"ל, מדינת ישראל והעם היהודי כולו.

8. סטודנט הנוטל חלק בפר"ח זוכה בתמורה למילגה המכסה חלק ניכר משכר לימודו באוניברסיטה.